

Współczesność – powtórzenie wiadomości cz. 4

- [Wprowadzenie](#)
- [Przeczytaj](#)
- [Mapa myśli](#)
- [Sprawdź się](#)
- [Dla nauczyciela](#)

Bibliografia:

- Źródło: Jan Kochanowski, *Pieśń IX, Księgi wtóre.*
- Źródło: Jan Kochanowski, *Pieśń IX, Księgi pierwsze.*
- Źródło: Jan Kochanowski, *Pieśń XII, Księgi wtóre.*

Współczesność – powtórzenie wiadomości cz. 4

Francis Bacon, *Trzy studia do portretu Henrietty Moraes*, 1963

Źródło: Wikiart, tylko do użytku edukacyjnego.

Światowa powieść współczesna w dużej mierze oparta jest na dziełach wielkich egzystencjalistów, którzy na kartach swoich książek eksponowali wszelkie przejawy alienacji, życiowej pustki oraz niedoskonałości ludzkiej natury. Opisywali także dramatyczne (czasem wręcz beznadziejne, choć heroiczne) zmagania jednostki z bezkresem wolności oraz tajemnicy, którą jest istnienie, jak również z bezwzględnością zastanej. Doświadczenie dojmującej samotności wobec Boga (być może zbyt niepojętego, głuchego na cierpienie, a może nieobecnego czy wręcz nieistniejącego) oraz drugiego człowieka stało się centralnym punktem XX-wiecznej prozy.

Twoje cele

- Omówisz problematykę i wymienisz cechy XX-wiecznej powieści.
- Wyjaśnisz, czym charakteryzuje się powieść wielowątkowa.
- Przeanalizujesz znaczenie tytułów najwybitniejszych XX-wiecznych powieści.

Przeczytaj

Albert Camus (1913–1960)

Urodził się i spędził młodość w Algierze, gdzie studiował na Wydziale Humanistycznym i związał się z ruchem lewicowym. Współpracował z teatrem i podróżował. W czasie wojny zamieszkał we Francji, uczestnicząc w ruchu oporu. Przed wojną wydał zbiory szkiców filozoficznych, w których głosił poglądy bliskie [egzystencjalizmu](#), z jego podstawową myślą o poczuciu absurdu ludzkiego istnienia. Podobną problematykę poruszał w książkach wydanych w czasie wojny – *Mit Syzyfa* i *Obcy*. Najbardziej dojrzałe i najgłośniejsze utwory Camus powstały po wojnie i odznaczały się głębokim [humanizmem](#) oraz poczuciem solidarności z cierpiącym, nieszczęśliwym człowiekiem. Były to: powieści *Dżuma* i *Upadek*, dramaty, eseje *Człowiek zbuntowany*. W 1957 r. pisarz otrzymał literacką Nagrodę Nobla.

Albert Camus

Źródło: Dietrich Liao, Flickr, licencja: CC BY-SA 2.0.

Dżuma

Zamysł powieści powstał przed wojną, książka została wydana w 1947 r. To kronika algierskiego portu, Oranu, z czasu zarazy, obejmująca 10 miesięcy (od kwietnia do

lutego) w latach 40. XX w., prowadzona przez doktora Rieux – uczestnika wydarzeń. Motto pochodzi z *Dziennika czasu zarazy* D. Defoe (opis epidemii w XVII-wiecznym Londynie). Kieruje ono uwagę czytelnika raczej na metaforyczne sensy powieści niż jej realistyczną fabułę i wspomina o sytuacji uwięzienia, która jest jednym z problemów utworu.

Fabula: pojawienie się martwych szczurów, choroba wśród ludzi, zamknięcie miasta; różne postawy mieszkańców miasta wobec epidemii; obrazy miasta śmierci; samotność i „przyzwyczajenie do rozpacz”; powolne ustępowanie choroby; radość z ustania zarazy i otwarcia bram miasta, tłumiona przez pamięć o śmierci najbliższych.

Postawy bohaterów wobec choroby/zła:

Aktywność, walka, zdolność do poświęcenia własnych spraw i samego siebie

doktor Bernard Rieux – rezygnuje z wyjazdu do ciężko chorej żony, która umiera z dala od niego; bohater walczy pomimo świadomości, że nie można wygrać z dżumą

Jean Tarrou – twórca oddziałów sanitarnych, sam poszukuje możliwości walki ze złem

Joseph Grand – prosty, dobry człowiek, spełniający sumiennie swoje obowiązki, gotowy do pomocy (jako jedyny zarażony dżumą zdrowieje)

doktor Castel – wytrwale prowadzi badania nad szczepionką

Bierność, próby wytłumaczenia zła, jego przyczyn

Stopniowe dochodzenie do postawy walki o innych i poświęcenia (dzięki doświadczeniu cierpienia)

Dołączenie do zła, próba załatwienia przy okazji własnych interesów, myślenie wyłącznie o sobie

Michaił Bułhakow (1891–1940)

Pisarz, tworzący w dwudziestoleciu, jednak jego główne dzieło, a także inne utwory w pełnej wersji, mogły być wydawane i oddziaływać na literaturę światową dopiero kilkanaście lat po II wojnie. Z wykształcenia lekarz, początkowo pracował w szpitalach wojskowych i na wsi, postanowił jednak porzucić zawód i zacząć pisać.

Z rodzinnego Kijowa przeniósł się do Moskwy, gdzie w różny sposób zarabiał na życie (np. jako konferansjer, redaktor, urzędnik). W latach 20. wydał opowiadania autobiograficzne (*Zapiski na mankietach*), opowieści groteskowo-fantastyczne *Fatalne jaja* i *Psie serce*, interpretowane jako przypowieść o rewolucji –

eksperymentem społecznym. Tragiczne losy rosyjskiej inteligencji w czasie rewolucji zawarł w powieści *Biała gwardia*. Miał jednak poważne problemy z [cenzurą](#), przez co część jego utworów nie mogła znaleźć wydawcy za jego życia (w 1929 r. zostaje wydany zakaz publikowania i wystawiania na scenie jego tekstów). Największe dzieło Bułhakowa, które zapewniło mu międzynarodową sławę, to powieść *Mistrz i Małgorzata*, która ukazała się drukiem dopiero pod koniec lat 60.

Popiersie Michaiła Bułhakowa

Źródło: Paweł Cieśla Staszek_Szybki_Jest, Wikimedia Commons, licencja: CC BY-SA 4.0.

Mistrz i Małgorzata

Powieść, pisana w latach 1928–1940, miała aż osiem wersji. Pisarz pozostawił ją jako swój testament, powierzając publikację żonie. Wydanie książki mogło nastąpić dopiero kilka lat po śmierci Stalina. Powieść została opublikowana na przełomie 1966 i 1967 r. w wersji niepełnej, a w całości w Niemczech w 1968 r.

Dyskusja z tradycją

- *Faust* Goethego: imię Małgorzaty oraz motto wskazują na dzieło niemieckiego poety; Bułhakow buduje swoją powieść bardziej na kontraście niż nawiązaniu (np. wątek Małgorzaty – tam bezwolnej i biernej, tu działającej i zawierającej pakt

z diabłem w obronie ukochanego); diabeł u Bułhakowa to głównie znak tajemniczości życia, symbol wyklętej przez totalitarne państwo metafizyki, czegoś, co przerasta ludzkie rozumienie;

- Ewangelie (wątek biblijny) – Jezua Ha-Nocri (hebr. Nazarejczyk) zostaje przedstawiony jako człowiek, wędrowny filozof, nauczyciel i uzdrowiciel (uwalnia Piłata od obezwładniającego bólu głowy), nieznający swoich rodziców, pełen strachu o swoje życie prosi prokuratora o uwolnienie; te i inne szczegóły całkowicie rozmiągają się z relacjami Ewangelistów (jednemu z bohaterów, Mateuszowi Lewicie, autorowi Ewangelii, Jezua zarzuca fałszowanie jego historii);
- wątek Jezui – człowieka skazanego na śmierć na skutek intryg, donosów, podłości i tchórzostwa jest równoległy do wątku Mistrza – podobnie potraktowanego w Moskwie XX w.; o ile jednak Jezua umiera wierny swoim przekonaniom, o tyle Mistrz załamuje się i pali swoje dzieło.

Problematyka

wolność

jako najwyższa wartość; sposoby jej osiągnięcia to wierność sobie (Jezua, w przeciwieństwie do Piłata, zniewolonego własnym tchórzostwem, a później wyrzutami sumienia);

wolność można zachować w najgłębszym znaczeniu także w warunkach krańcowego zniewolenia (w szpitalu psychiatrycznym czy w drodze na śmierć przez ukrzyżowanie)

miłość

twórczość

obraz Moskwy lat 30. XX w.

Słownik

cenzura

urzędowa kontrola publikacji, widowisk teatralnych, audycji radiowych itp., oceniająca je pod względem politycznym lub obyczajowym

egzystencjalizm

(łac. *existentia* – istnienie, byt) – współczesny kierunek filozoficzny występujący również w literaturze pięknej podejmujący tematykę indywidualnego istnienia człowieka w świecie, jego wolności wyborów, samotności, alienacji, świadomości śmierci

humanizm

postawa moralna i intelektualna zakładająca, że człowiek jest najwyższą wartością i źródłem wszelkich innych wartości

metafizyka

(gr. *ta meta ta physika* – to, co ponad fizyką) – jedna z głównych dyscyplin filozofii rozważająca ogólne własności bytu i ostateczne przyczyny rzeczy; w potocznym rozumieniu oznacza wszystko to, co wybiega poza możliwość naukowego wyjaśnienia

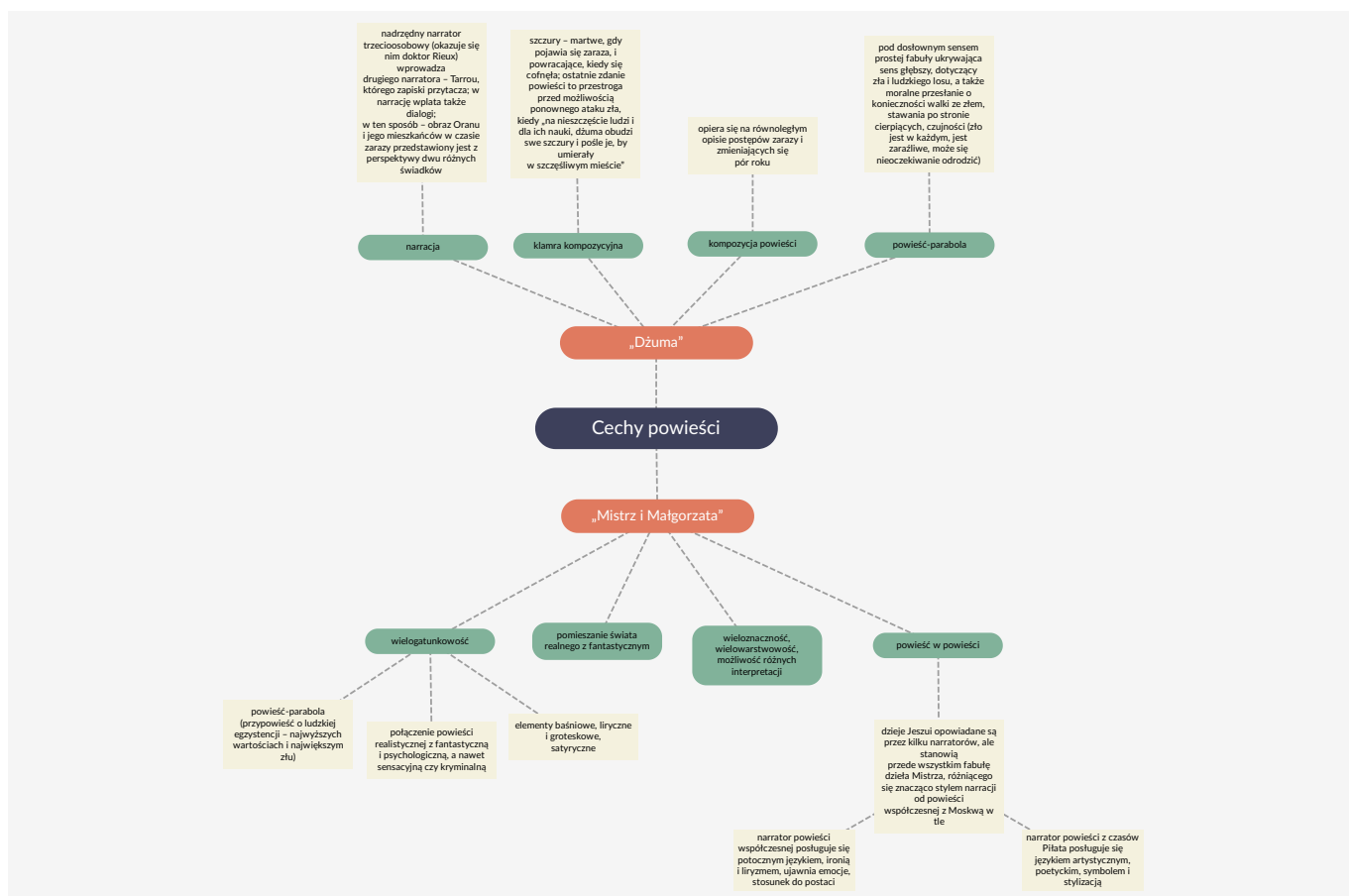
totalitaryzm

(łac. *totalis* – całkowity) – system polityczny oparty na obowiązującej wszystkich ideologii i na nieograniczonej władzy jednej partii, kontrolującej wszystkie dziedziny życia

Mapa myśli

Polecenie 1

Wyjaśnij, na czym polega paraboliczność powieści *Dżuma* Alberta Camusa.

Polecenie 2

Zaprezentuj *Mistrza i Małgorzatę* jako powieść wielowątkową.

Sprawdź się

Pokaż ćwiczenia:

Ćwiczenie 1

Wybierz poprawne zakończenie zdania: Jednym z bohaterów *Dżumy* zdolnym do poświęcenia własnych spraw i samego siebie jest...

Cottard.

doktor Bernard Rieux.

ojciec Paneloux.

Ćwiczenie 2

Zaznacz podstawowe wątki obecne w *Mistrzu i Małgorzacie*.

wątek społeczny

historia Mistrza i Małgorzaty

wątek polityczny

wizyta Wolanda w Moskwie

historia Jezui i Poncjusza Piłata

Ćwiczenie 3

Do znaczenia tytułu *Dżuma* dopasuj właściwe wyjaśnienie.

dostowne

choroba

jako wojna

wszechobecna śmierć

jako system totalitarny

terror

Ćwiczenie 4

Określ postawy trzech wybranych bohaterów *Dżumy* przyjmowane wobec choroby.

Ćwiczenie 5

Przedstaw sposób przeżywania samotności wybranego bohatera *Dżumy*.

Ćwiczenie 6

Wymień i omów dwa najważniejsze przejawy dialogu z tradycją, zawarte w *Mistrzu i Małgorzacie*.

Ćwiczenie 7

Wskaż i scharakteryzuj najważniejszy problem, poruszony przez Bułhakowa w *Mistrzu i Małgorzacie*. Dokonaj własnej oceny trafności spostrzeżeń pisarza.

Ćwiczenie 8

Na podstawie licznych opisów Moskwy lat 30. XX w. zawartych w *Mistrzu i Małgorzacie*, przeanalizuj i scharakteryzuj zasady działania państwa totalitarnego.

Dla nauczyciela

Autor: Marzenna Śliwka

Przedmiot: Język polski

Temat: Współczesność – powtórzenie wiadomości cz. 4

Grupa docelowa:

Szkoła ponadpodstawowa, liceum ogólnokształcące, technikum, zakres podstawowy i rozszerzony

Podstawa programowa:

Zakres podstawowy

Treści nauczania – wymagania szczegółowe

I. Kształcenie literackie i kulturowe.

1. Czytanie utworów literackich. Uczeń:

1) rozumie podstawy periodyzacji literatury, sytuuje utwory literackie w poszczególnych okresach: starożytność, średniowiecze, renesans, barok, oświecenie, romantyzm, pozytywizm, Młoda Polska, dwudziestolecie międzywojenne, literatura wojny i okupacji, literatura lat 1945–1989 krajowa i emigracyjna, literatura po 1989 r.;

2) rozpoznaje konwencje literackie i określa ich cechy w utworach (fantastyczną, symboliczną, mimetyczną, realistyczną, naturalistyczną, groteskową);

3) rozróżnia gatunki epickie, liryczne, dramatyczne i synkretyczne, w tym: gatunki poznane w szkole podstawowej oraz epos, odę, tragedię antyczną, psalm, kronikę, satyrę, sielankę, balladę, dramat romantyczny, powieść poetycką, a także odmiany powieści i dramatu, wymienia ich podstawowe cechy gatunkowe;

5) interpretuje treści alegoryczne i symboliczne utworu literackiego;

15) wykorzystuje w interpretacji utworów literackich potrzebne konteksty, szczególnie kontekst historycznoliteracki, historyczny, polityczny, kulturowy, filozoficzny, biograficzny, mitologiczny, biblijny, egzystencjalny;

16) rozpoznaje obecne w utworach literackich wartości uniwersalne i narodowe; określa ich rolę i związek z problematyką utworu oraz znaczenie dla budowania własnego systemu wartości.

III. Tworzenie wypowiedzi.

2. Mówienie i pisanie. Uczeń:

4) zgodnie z normami formułuje pytania, odpowiedzi, oceny, redaguje informacje, uzasadnienia, komentarze, głos w dyskusji;

Lektura obowiązkowa

38) Albert Camus, Dżuma;

Zakres rozszerzony

Lektura obowiązkowa

20) Michaił Bułhakow, Mistrz i Małgorzata;

Kształtowane kompetencje kluczowe:

- kompetencje w zakresie rozumienia i tworzenia informacji;
- kompetencje w zakresie wielojęzyczności;
- kompetencje osobiste, społeczne i w zakresie umiejętności uczenia się;
- kompetencje w zakresie świadomości i ekspresji kulturalnej;
- kompetencje cyfrowe.

Cele operacyjne. Uczeń:

- omówi problematykę i wymieni cechy XX-wiecznej powieści;
- wyjaśni, czym charakteryzuje się powieść wielowątkowa;
- przeanalizuje znaczenie tytułów najwybitniejszych XX-wiecznych powieści.

Strategie nauczania:

- konstruktywizm;
- konektywizm.

Metody i techniki nauczania:

- z użyciem e-podręcznika;
- ćwiczeń przedmiotowych;
- z użyciem komputera.

Formy pracy:

- praca indywidualna;
- praca w parach;
- praca w grupach;
- praca całego zespołu klasowego.

Środki dydaktyczne:

- e-podręcznik;
- tablica interaktywna lub rzutnik;
- komputery z dostępem do internetu dla uczniów.

Przebieg lekcji

Przed lekcją:

1. Aby przygotować się do lekcji, uczniowie przypominają sobie dwa utwory: *Dżumę* Alberta Camusa oraz *Mistrza i Małgorzatę* Michaiła Bułhakowa. Mogą również przynieść egzemplarze książek na lekcję.

Faza wprowadzająca:

1. Nauczyciel prosi uczniów o wypowiedzi na temat:

- a) Czym jest samotność?
- b) Jakie są przyczyny samotności człowieka?
- c) Co może być skutkiem tego, że człowiek czuje się samotny?

Uczniowie zabierają głos, a nauczyciel podsumowuje wszystkie wypowiedzi. Zwraca uwagę na fakt, że istotą bycia samotnym jest brak poczucia więzi emocjonalnej z innymi ludźmi.

Można też odwołać się do sytuacji pandemicznej i zapytać, jak uczniowie radzą sobie z poczuciem samotności wywołanym przymusową izolacją.

Faza realizacyjna:

1. Praca w parach. Uczniowie mają za zadanie znaleźć w Internecie kilka sentencji na temat samotności. Chętni czytają przykłady. Nauczyciel cytuje fragment wypowiedzi: „Samotność jest przyjemnością dla tych, którzy jej pragną, i męką dla tych, co są do niej zmuszeni” (W. Tatarkiewicz). Uczniowie dzielą się swoimi przemyśleniami, odwołując się do własnych doświadczeń, obserwacji i lektury *Dżumy*.
2. Nauczyciel na podstawie tekstu w sekcji „Wprowadzenie” i „Przeczytaj” w e-materiale rozmawia z uczniami o słynnych dziełach pisarzy.
3. Praca w grupach. Nauczyciel dzieli klasę na kilkusobowe grupy. Poszczególne zespoły wykonują na osobnych kartach ćwiczenia 4-8 (sekcja: „Sprawdź się”). Po upływie określonego czasu wszystkie karty zostają powieszony w widocznym miejscu, a lider prezentuje efekty pracy grupy. Nauczyciel zadaje pytania, ewentualnie prosi członków grup o uzupełnienie wypowiedzi.

Faza podsumowująca:

1. Uczniowie zapoznają się z mapą myśli. W parach wyjaśniają, na czym polega paraboliczność powieści *Dżuma* Alberta Camusa. Następnie omawiają *Mistrza i Małgorzatę* jako powieść wielowątkową.

Praca domowa:

1. Uczniowie w ramach pracy domowej wykonują ćwiczenia 1-3 z sekcji „Sprawdź się”.

Materiały pomocnicze:

- <https://vod.tvp.pl/website/mistrz-i-malgorzata,1667642>
- <https://ninateka.pl/vod/ksiazki-czytane/mistrz-i-malgorzata-michail-bulhakow/>

Wskazówki metodyczne

- Uczniowie mogą przed lekcją zapoznać się z multimediami z sekcji „Mapa myśli”, aby aktywnie uczestniczyć w zajęciach i pogłębiać swoją wiedzę.